

החומרות שהחמירו במצות מצוה - שיעור 420

I. מצת מצוה

(א) נוהגים שלא ללוש מצת מצוה בערב פסח עד אחר שש שעות שהוא זמן הקרבת קרבן פסח (תנ"ח - ה) והרמ"א לא הגיה ועיין במ"ב (א) דהרוב אינם נוהגין כן משום שקשה ליזהר ממשוהו חמץ ובזמניהם שאני שכל אחד אפה בביתו משא"כ עכשיו ויש מכשל גדול במצות אלו שאחר שש שעות איסורו במשנהו

(ב) מצה שנאפה קודם פורים עיין בב"ח (תנ"ח) דאין יוצאין במצה האפויה קודם שלושים יום אפילו עשאה לשם פסח ותוספתא נמי דתני יוצאין בה הוי מדאורייתא אבל מדרבנן אינו יוצא בה וכ"כ המ"ב (ה) דרק בדיעבד יוצא וכ"כ הכף החיים (ו) אמנם עיין בשו"ת מהרש"ם (ו - כ"ט) שכתב דרוב הפוסקים חולקים על הב"ח

(ג) קצירת התבואה למצת מצוה ע"י מכונה אם זה נחשב לשמה עיין בשו"ע (תנ"ג - ד) שטוב לשמרן משעת קצירה אמנם דעת הפרי"ח דשימור משעת קצירה מדינא הוא ולעיכובא (בה"ל ד"ה ט"ז) וגם הגר"א החמיר בזה מאוד מ"מ אפילו להיש מחמירים שלא לאכול מצת מכונה למצת מצוה שאני הכא דקצירה ע"י מכונה צריך אדם להנהיג את המכונה בכל עת ונחשב ע"י ישראל משא"כ מצת מכונה הוא דלק את החשמל ואח"כ הולך מעצמו ולכן רב ש. קלוגר והאבני נזר (תקל"ז) והמ"ב והחזו"א לא אכלו מצות מכונה דאין מצות אלו נעשה לשמה וכמו שנעשה ע"י נכרי אמנם הכתב סופר והתפארת ישראל התירו דהוי ככח אדם ועוד בזמנינו דכמעט א"א לאפות לכל העולם בלי מכונה אמנם במקומות שנהגו איסור אין להם לזוז ממנהג אבותיהם (אב"נ תקל"ז) ושערים מצויינים בהלכה ק"י - כ"ז ופסקי תשובות ת"ס - ה

(ד) אורח שאינו אוכל מצה שרויה בפסח יש מקילים לאכול מכלים שבישלו בהם וגם מקערה שיש בו המצה שרויה וראיה ממוהר"ש מבעלז שיהיה אוכל כליל הסדר בקערה עם אמו והיא פיררה לעצמה מצה בתוך המרק והוא דחף בכף את החתיכות המצה להצד ואכל את המרק ובספר נטעי גבריאל (ז - ל"ז - כ"ו) מביא ששמע מהקלוזינבורגער רבי שעשה כן משום מצות כיבוד אם שדוחה חומרא בעלמא

(ה) התרת נדרים למי שאינו רוצה עוד לנהוג המנהג שלא לאכול מצה שרויה עיין באג"מ (ג - ס"ד) דאין הבן שגדל מחויב לנהוג מנהג אביו אם כבר לא קבל ואם כבר קבל צריך התרה והשע"ת (ת"ס - י) נשאר בצ"ע

(ו) כל דבר שאדם עושה מצד החומרא יותר משורת הדין מהראוי שלא להחזיק בחומרא זו ביום אחרון של פסח משום שנראה שמחזיק הדבר לחמץ גמור וגם מנהג כמה צדיקים שהיו אוכלין באחרון של פסח חיטים שאינם שמורים משעת קצירה ובהנהגת החפץ חיים לא משמע כן ויש שהיו כלים מיוחדים לשרויה באחרון של פסח ועביד כמר עביד ועביד כמר עביד (פסקי תשובה ע"ט)

(ז) יש אומרים דאין שייך האיסור במצה נפוחה דאין שייך שיעור אגוז לזו במצות ריקיין שלנו (א"א מבוטשאטש ת"ס"ה ואורחות רבינו ז' - דף נ"ה בשם החזו"א) מ"מ במצה כפולה המנהג להחמיר (בה"ל ת"ס - ד"ה ויש לעשות וד"ה פת ענה)

II. אם יכול לקיים מצת מצוה ליל ט"ו במצה שעריכתה היתה ע"י נכרי או מחלל שבת בפרהסיא

(א) כללי הענין - מהפסוק ושמרתם את המצות (שמות י"ז - י"ז) למדו שיש ב' עניני שימור למצות מצוה דעת רב האי גאון שהובא ברא"ש (פסחים פ.) והרי"ף והרמב"ם (בה"ל ת"ס - ד"ה אין) דהשימור מחימוץ ומצה לא בעי לשמה אמנם דעת השאלות ותשובת הרשב"א (ב - כ"ו) דשימור הוא לשם מצות מצה ג"כ ועיין בטור (ת"ס - ה) והמ"ב (תנ"ג - כ"ה) דהכריעו דבעי לשמה

(ב) דעת הב"ח והחק יעקב דאין הדרשה מושמרתם את המצות דרשה גמורה אלא

אסמכתא ולכן הדין לשמה הוא רק מדרבנן אמנם דעת הפר"ח דהוא מדאורייתא וכן הכריע הבה"ל (ת"ס - ד"ה ח"ן)

ג) עיין בשו"ע דאין לשין מצת מצוה ולא אופין אותה ע"י אינו יהודי וה"ה עריכת המצה (מ"ב סק"ח בשם המג"א) וכ"כ הכף החיים בשם המהרי"ו והכנה"ג ויש מקילין אם ישראל עומד ע"ג והכל תלוי במחלוקת הנ"ל אם מצה בעי שימור לשמה או רק שימור מחימוץ ולכן בעומד על גביו מועיל אמנם דעת הרשב"א דבעינן כוונה לשם מצת מצוה וכ"כ המ"ב (ת"ג - סק"ח) ואם א"א בענין אחר מותר ע"י עכו"ם כשהישראל יעמוד ע"ג ויאמר לעשות לשם מצות מצה (מג"א סק"ח ומ"ב סק"ג) והכף החיים (סק"ה) כתב דיאכל בלא ברכה איברא עיין בשו"ת מהרש"ם (ה - ק"ה) שהתיר עריכת המצה ע"י מחלל שבת בפרהסיא ואפילו לדעת האוסרים ורק בתנאי דאם זה שלש היה ישראל כשר שכבר נילוש לשמה ע"י מעשה הראשון של ישראל והמעשה של המחלל שבת הוא מעשה לישא שניה וה"ה בנ"ד בנכרי ועוד נראה לי דיש ס"ס להתיר דאפשר דהלכתא כרב האי דאין צריך שימור לשמה ורק מחימוץ ואת"ל דצריך לשמה אפשר דהלכה כהמהרש"ם ולא כהמ"ב ואפשר דשימור לשמה הוי רק מדרבנן כהב"ח והוי רק ספק דרבנן ודלא כהפר"ח דהוי מן התורה ומ"מ קשה להקל ולשאר הימים מותר לכ"ע לאכלם

ד) המומרים להכעיס ומחללי שבת בפרהסיא גרועים יותר מהנכרים אמנם המומרי לתיאבון יש להתיר רק עם עומד ע"ג (פמ"ג ח"א ת"ס - ה) ועיין בחזו"א (י"ד ח - ו) דהצדוקים בזמן הש"ס ודאי מזידין היו אבל בזמנינו מעשה אבותיהם בידיהם ודינם כתינוק שנשבה אמנם אחר שהשתדלו עמו והוא עוד מזיד וממאן לשוב דינו כמומר ושיעור ההשתדלות תלוי לפי התכונות הדיינים וע"ע באג"מ (ה - כ"ח - כ"צ) דאם החילונים שהולכים בדרך אבותיהם רואים ויודעים משומרי תורה ומצות ויודעים שאיכא גדולים ובעלי דעת בחכמה יותר מאביהם נוטה יותר לומר שליכא חיוב למונעם מעכירה והלעיטהו לרשע וימות (ז"ק ס"ט) ואבאר

ה) עיין בשו"ע (י"ח - ז) דטוואן נכרי הציצית וישראל עומד על גבו ואומר שיעשה לשמן להרמב"ם פסול ולהרא"ש כשר וכתב הרמ"א דאם יסייע הישראל מעט כשר ופליגי ג"כ בעיבוד עורות של תפילין (ל"ז - ט) וספר תורה (י"ד רע"ח - ה) מ"מ הרמ"א התיר בעע"ג ומסייע הישראל מעט וזה כשיטת הרא"ש ודלא כהרמב"ם אמנם קשה דגבי גט דבעינן כתיבת כל התורף לשמה ולא מועיל עע"ג ויסייע הישראל ועיין בבה"ל (י"ח - ד"ה וישלל טומד) שתירץ דלא הקילו הרא"ש (שהובא ברמ"א להלכה) עע"ג כ"א באינה נמשכת הטויה זמן הרבה כגון לטלית אחד אבל אם נמשכת כמו בגט אינו מועיל ולכן עריכת המצה נמשכת זמן רב ואינו מועיל עע"ג (ויסייע הישראל ואומר לשם מצות מצוה) ואיברא השו"ע הרב בקונטרס אחרון תירץ דמותר אם הישראל עע"ג ויסייע מעט אפילו ממשיך זמן רב ולכן בעריכת המצה בנ"ד יש להתיר ועיין בקונטרס אור ישראל (ת"ס ז"ר - ז - י"ט) ומ"מ המ"ב (ת"ס - ה - ג) נוטה לאיסור ע"ש וכן דעת המג"א

ו) עיין בשיעור 383 שכתבתי צדדים להתיר (כ) דלרב האי גאון אינו צריך שימור לשמה (כ) ועוד דדעת הב"ח דלשמה הוי רק מדרבנן (ג) דעת המהרש"ם (ה - ק"ה) דאם תחלת הלישה נעשה ע"י ישראל כשר (ג) ועוד ההיתר של תינוק שנשבר (ה) ויש לצרף שיטת הגר"ז קלעפפיש דכיון דמתירין בצק יותר מטפח לכן מהני העריכה באינם שומרים תורה ומצות וה"ה נכריות (ו) ועוד דהנכריות הוי המיעוט וכל דפריש מרובה פריש ויש מפקפקים על כל זה עיין בשיעור 383 מ"מ יש על מי לסמוך

ז) הבאר משה פסק שא"א לברך על אכילת מצה על מצת מצוה שהעריכה נעשית ע"י נשים שאינן שומרות תורה ומצות וכ"ש נכריות והוא רצה לעשות קול קורא על זה (אור ישראל ה"ל) ויש מתירים

ח) שמעתי מרב מנשה קליין דעריכת מצת מצוה ע"י נכריות או מחללי שבת אינו כל כך פשוט מ"מ מסתמא דיכול לברך עליהם על אכילת מצה ושמעתי מרב דוד פיינשטיין דרק בדיעבד יש לסמוך על עריכת הנכריה לברך עליה ויהודי שאינו שומר תורה ומצות אם עשה המצות לשמה יש להתיר לכתחלה ואבאר ועוד קבלתי מרב קליין קונטרס שנכתב בירושלים דמצה מכונה בזמננו גרע ממה שהתיר הכתב סופר ואבאר